

Sosyal Kimlik ile Rol Üstlenmenin Bireysel Beyin Fırtınasında Üretkenliğe Etkisi

Hamit Coşkun*

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Özet

Sosyal kimliğin ve rol üstlenmenin düşünce üretimi üzerindeki etkisi iki deneysel araştırmayla değerlendirilmiştir. Bu araştırmalarda, bireysel veya nominal beyin fırtınasında sosyal kimliğin (bireyleri sosyal kimlikleri hakkında olumlu ve olumsuz yönde düşüncelerini sağlayan deneysel yönergelerle değiştirilen sosyal kimliğin: I. ve II. araştırmada), rol üstlenmenin (düşük ve yüksek statülü rol üstlenme ve hiç rol üstlenmeme: I. araştırmada) ve rolün ilgili olup olmamasının (sosyal açıdan ilgili rol ve ilgisiz rol: II. araştırmada) düşünce üretim performansına etkileri incelenmektedir. Sonuçlar olumsuz kimliğe sahip olanların olumlu kimliğe sahip olanlara, rol üstlenenlerin üstlenmeyenlere ve ilgili rol üstlenenlerin ilgisiz rol üstlenenlere göre daha fazla düşünce ürettiklerini göstermektedir. Bu bulgular, sosyal kimlik kuramı ve beyin fırtınası literatürü ışığı altında tartışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal kimlik, rol üstlenme, rol ilgisi, beyin fırtınası

Abstract

In the two brainstorming studies the influence of social identity and role taking were assessed on idea generation performance. In these studies the influences of social identity (which was experimentally manipulated by having participants think either positively or negatively about their social identity: in Study 1 and 2), role taking (high status vs. low status vs. no role taking: in Study 1), and role relevance (socially relevant role vs. socially irrelevant role: in Study 2) were examined in individual brainstorming. The results showed that those having a negative social identity and taking a role generated more ideas than their counterparts. These results were discussed in the lights of social identity theories and the brainstorming literature.

Key words: Social identity, role taking, role relevance, brainstorming

*Yazışma Adresi: Yrd. Doç. Dr. Hamit Coşkun, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, 14280 Bolu.

E-posta: hamitcoskun91@yahoo.com

Yazar Notu: Bu araştırmanın bir bölümü Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (AİBÜ-BAP #2003-03-06-146) kapsamında desteklenmiştir. Çalışmanın bir bölümü 13. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde (İstanbul, 2004) sunulmuştur. Yazar, verileri kodlayan Uzm. Psk. A. Esin Yılmaz'a teşekkür etmektedir.

Grup içinde yeni veya özgün düşüncelerin geliştirilmesi için kullanılan bir yöntem olan beyin fırtınasına, günümüzde çok çeşitli örgütler tarafından daha fazla önem verildiği gözlenmektedir (Paulus, Dzindolet, Dugosh, Coskun ve Putman, 2002). Osborn'un (1957) grup üretkenliğini artırmak veya yeni düşünceleri geliştirmek için önerdiği beyin fırtınası kuralları şunlardır: (1) düşünceleri eleştirmekten kaçın; (2) aklınıza gelen her düşüncüyü söyleyin; (3) kaliteye önem vermeden çok sayıda düşünce üretin ve (4) oluşan düşünceleri geliştirmeye ve birleştirmeye çalışın. Osborn, yaptığı anket çalışmalarına dayanarak, bir bireyin grup içinde beyin fırtınası kurallarını kullanarak yalnız olduğu ortama kıyasla iki kat daha fazla düşünce üretebileceği iddiasını ortaya atmış; ancak deneysel çalışmaların neredeyse tümü bu görüşünü desteklememiştir. Beyin fırtınası kurallarını kullanan etkileşim gruplarının, aynı sayıda tek başına çalışan bireylerden oluşan nominal gruplara göre daha az üretken oldukları bulunmuştur (Mullen, Johnson ve Salas, 1991; Paulus, 2000).

Literatürde etkileşim gruplarında gözlenen üretim kaybı için dört farklı açıklama önerilmektedir: Bunlar (1) değerlendirilme kaygısı (düşünceleri grup içinde açıklarken kaygı hissetme: Camacho ve Paulus, 1995), (2) boş-verme (free-riding) veya sosyal kaytarma (social loafing: görevi tamamlamada daha az çaba gösterme eğilimi: Diehl ve Stroebe, 1987; Karau ve Williams, 1993), (3) üretim engellemesi (belli bir zaman diliminde sadece birisi konuşabildiği için düşünceleri ifade edeme: Diehl ve Stroebe, 1991; Nijstad, Stroebe ve Lodewijx, 2003) ve (4) aşağıya doğru eşleştirme (grup üyelerinin en az üretkenlik gösteren bir üyenin performansına kendi performanslarını eşleştirme eğilimi: Paulus ve Dzindolet, 1993; Paulus ve diğ., 2002) açıklamalarıdır.

Literatürde bu engelleyici etkenleri azaltmaya yönelik olarak, etkileşim grupları ile nominal gruplar arasındaki üretim kaybı açığını azaltan bazı teknikler öne sürülmektedir. Bilgisayarlı beyin fırtınası (Nunamaker, Briggs ve Mittleman, 1995;

Valacich, Dennis ve Conolly, 1994), kolaylaştırıcı yönergelerin kullanımı (Offner, Kramer ve Winter, 1996; Oxley, Dzindolet ve Paulus, 1996), problemi parçalara ayırıp ardışık olarak sunma (Coskun, Paulus, Brown ve Sherwood, 2000), yüksek düzeyde standartların verilmesi (Coskun, 2000a; Paulus ve Dzindolet, 1993), etkileşim gruplarını düşük düzeyde sosyal kaygısı olan bireylerden oluşturma (Camacho ve Paulus, 1995) ve iraksak düşünme (Bir konuya odaklanma yerine farklı veya çeşitli kategorileri düşünme) egzersizi verme (Coskun, 2005a,b) bu teknikler arasındadır. Diğer bir teknik olan beyin yazımı (brainwriting) tekniğinin, literatürde ilk kez etkileşim gruplarına nominal gruplara göre daha yüksek üretkenlik düzeyi sağladığı rapor edilmektedir (Coşkun, 2000; Coşkun, 2004; Coşkun, 2005a; Paulus ve Yang, 2000).

Beyin fırtınası literatüründe ve hatta sosyal psikolojik araştırmalarda incelenmeyen konulardan biri olan rol üstlenmenin (role taking), düşünce üretim performansını artırmada yardımcı bir teknik olması mümkün görünmektedir (Beebe ve Masterson, 2000). Günlük ve örgütsel ortamlarda bireyler iş durumlarına bağlı olarak bazı roller edinmekte ve bu rollere veya rol modellerine ilişkin kimlik(ler) geliştirmektedir (Ford, 1999; Gibson, 2004; Sutton ve Hargadon, 1996). Geliştirilen kimlikler, sosyal kimlik değeri (olumlu veya olumsuz sosyal kimlik: Coşkun, 2004), kimlik türü (kişisel, sosyal ve örgütsel kimlik: Haslam, Van Knippenberg, Platow ve Ellemers, 2003) ve kimliklenme (identification) derecesi (düşük (az) ve yüksek düzeyli (çok) kimliklenme: Van Dick ve Wagner, 2002) gibi değişik tür ve derecelerde yer alabilmektedir. Bu kimliklerin algı ve performans üzerinde farklı etkileri bulunmaktadır. Örneğin, son yıllarda yapılan literatür incelemesinde, örgütlere yönelik yüksek düzeyde kimliklenme durumunun iş ile ilgili algı ve performans üzerinde yararlı etkilerinin olduğu ortaya konulmuştur (Haslam, 2004). Ancak, bu araştırmalardan bir çoğunun korelatif araştırma deseni kullanmasından dolayı, söz konusu araştırmalar sosyal kimlik ile ele aldıkları

algı ve performans ölçümleri arasındaki nedensel ilişki ve bu ilişkinin yönü konusunda açıklayıcı bir kanıt sunamamaktadır (Haslam, 2004). Bu konular göz önüne alındığında, sosyal kimlik ve rol üstlenme etkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için konunun laboratuvar ortamında incelenmesi gerekli görünmektedir.

Kuramsal bir çerçeveden bakıldığında, rol üstlenme durumu açısından grup üyelerinin daha fazla sorumluluk yüklenmesi ve sonuç olarak daha az kaytarma eğilimi göstermesi olası görünmektedir. Bununla birlikte, rol üstlenme, bireyin yüklendiği rolle özdeşim kurmasına (kimlik oluşturabilir) ya da bu role ilişkin bir ait olma duygusu yaşamasına da yol açabilir. Ayrıca, bireyler ait oldukları gruba ilişkin olarak olumlu veya olumsuz kimliğe sahip olabilmekte ve sonuçta bu durum sosyal kimlik değerinin üretkenlik üzerinde olası etkisini ortaya çıkarmaktadır (Coşkun, 2004). Sosyal kimlik değerinin üretkenlik üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalarda, gruplarına ilişkin olumsuz kimliğe sahip bireylerin ya da grupların, olumlu kimliğe sahip olanlara göre beyin fırtınası problemi üzerinde daha fazla düşünce ürettikleri bulunmuştur (Coşkun, 2004). Verilen rollerin ve sosyal kimlik değerinin beyin fırtınası performansı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal çerçeve aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

Sosyal Kaytarma veya Boşverme

Boşverme (free-riding) veya sosyal kaytarma (social loafing) açıklamasına göre, grup üyeleri toplam grup üretimine bireysel katkılarının tanımlanabilir olmadığı durumlarda, görevin sorumluluğunu başka grup üyelerine yükleyerek daha az çaba göstermektedir (Karau ve Williams, 1993; Paulus ve Dzindolet, 1993). Bu açıklamayla tutarlı olarak, Paulus ve Dzindolet'in (1993) araştırma sonuçları etkileşim gruplarında ortak bir mikrofon (tanımlanamama koşulu) kullanan deneklerin, bireysel mikrofon (tanımlanabilirlik koşulu) kullanan deneklere göre daha az düşünce ürettiklerini göstermektedir. Literatürde sosyal kaytarma eğilimini

azaltmak için bazı teknikler önerilmektedir. Bu teknikler, ödüllerin sunulması, göreceli olarak zor görevlerin ve özgün görevlerin verilmesi, tanınıbilirliğin artırılması ve grup üyelerine sosyal sorumluluğun verilmesidir (Harkins, 1987; Karau ve Williams, 1993). Literatürde henüz araştırılmayan tekniklerden bir diğeri grup üyelerine bazı roller verme veya rol üstlenme durumudur. Rol üstlenme durumu ile karşılaştırıldığında, toplumsal rol beklentilerinden kaynaklanan sorumluluk duygusunu artırmasından dolayı, rol üstlenme durumunun sosyal kaytarma eğilimini azaltması olası görünmektedir.

Sosyal Kimlik Kuramı

Sosyal kimlik kuramına göre, bireyler ait oldukları gruplardaki üyelikleri aracılığıyla sosyal kimliklerini (olumlu veya olumsuz bir şekilde) oluşturma eğilimindedirler (Turner, 1978; Turner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell, 1987; Wagner ve Ward, 1993; Van Knippenberg ve Ellemers, 1990). Kendi gruplarına ilişkin olarak olumlu sosyal kimliğe sahip bireyler olumlu konumlarını artırma eğilimi göstermektedir. Öte yandan, dezavantajlı olan ya da olumsuz sosyal kimliğe sahip olan bireyler, sosyal kimliklerini korumak ya da sürdürmek amacıyla üyeliklerinin veya aidiyetlerinin olumsuz boyutlarını bir takım yollarla (stratejik, araçsal veya yaratıcı yollarla) azaltma eğilimi göstermektedir (Doosje, Spears ve Ellemers, 2002; Van Knippenberg ve Ellemers, 1990). Olumlu sosyal kimliği sağlamanın ve devam ettirmenin bir yolu, sosyal kimlik statüsünü onarmak için daha fazla çaba göstermek ya da daha fazla yarışmacı davranmaktır (Tajfel ve Turner 1986; Van Knippenberg ve Ellemers, 1990). Bu açıklamaya tutarlı bir şekilde, dezavantajlı bir grubun üyesi olan bireylerin (veya olumsuz sosyal kimliği olan bireylerin) laboratuvar ortamında diğer gruba yönelik olarak daha fazla yarışmacı davrandıkları (Ellemers, Wilke ve Van Knippenberg, 1993) ve beyin fırtınası görevinde daha fazla düşünce ürettikleri bulunmuştur (Coşkun, 2004; Coşkun, 2005c).

Sosyal kimlik kuramı, düşük veya yüksek düzeyli kimliklenen bireylerin davranışları konusunda da açıklamalar getirmektedir. Yüksek düzeyli kimliklenen bireyler (high identifiers) düşük düzeyli olanlara göre gruplararası ayrımcılık, grup-içi yanlılık, grup-içi çekicilik ve grup-içi özdeşim gibi algısal ölçümlerden daha fazla puan almaktadır (Diehl, 1988; Doosje ve diğ., 2002; Roccas ve Schwartz, 1993; Turner, 1999; Wagner ve Ward, 1993). Bu algısal ölçümlerle yapılan sonuçlarla tutarlı olarak, beyin fırtınası alanında düşünce üretimi değerlendiren araştırmalarda, yüksek düzeyli kimliklenen bireylerin düşük düzeyli olanlara göre daha fazla düşünce ürettikleri bulunmuştur (Coşkun, 2004; Coşkun, 2005c).

Son yıllarda, rol modelleriyle ilgili açıklamalar sosyal kimlik, kimliklenme ve sosyal karşılaştırma yaklaşımlarına dayalı olarak yapılmaktadır (Gibson, 2004). Bireyler, elde edilebilecek amaçları sundukları için rol modelleri olan kişilerle birlikte olmayı veya onlar gibi olmayı tercih etmektedir (Lockwood ve Kunda, 1997). 'Rol modelleri, değerli amaçları göstererek, bireylere kendilik kavramlarını tanımlama ve geliştirmede yardımcı olmaktadır' (Gibson, 2004, s.139). Sosyal kimlik kuramı açısından değerlendirildiğinde, rol üstlenme bireylerin belli bir kimliği daha fazla benimsemelerine veya kimliklenmelerine yol açacaktır. Dolayısıyla, rol üstlenmeden dolayı oluşan kimliklenme veya özdeşleşme durumunun verilen görev üzerinde bireylerin daha fazla çaba göstermelerini veya yaratıcı davranmalarını sağlaması olası görünmektedir. Sosyal kimlik kuramından türetilen diğer bir denence, bireylerin bu rollere ilişkin verdiği değer artışı ölçüsünde kimliklenmenin artma göstereceği beklentisidir. Bu noktadan hareketle, yüksek düzeyli bir rol, düşük düzeyli bir role kıyasla daha fazla özdeşleşme veya benimseme durumu yaratabileceği için, yüksek statülü rol üstlenme durumu daha fazla düşüncenin yaratılmasını kolaylaştıracaktır.

I. Araştırma

Birinci araştırmanın amacı, sosyal kimliğin olumlu veya olumsuz değeri ile rol üstlenmenin düşünce üretimi üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Rol üstlenme deneklere yüksek, düşük statülü bir rol verme ve rol vermeme (kontrol koşulu) şeklinde değişimlenmiştir. Başka bir deyişle, deneklere, kendilerini verilen rol koşuluna koymaları yönergesi verilmiştir. Sosyal kaytarma ve sosyal kimlik yaklaşımları rol üstlenmenin etkileri konusunda farklı açıklamalar önermektedir. Sosyal kaytarma açıklamasına göre, rol üstlenme, statüsü ne olursa olsun, rol üstlenmemeye kıyasla daha fazla üretkenliğe yol açacaktır. Öte yandan, sosyal kimlik kuramı bireylerin yüksek statülü bir rol üstlenme durumunda, düşük statülü bir role ve rol üstlenmemeye kıyasla daha fazla düşünce üreteceklerini öngörmektedir. Bu iki farklı yaklaşımı sınama durumu, hem sosyal kimliğin değerinin hem de rol üstlenmenin değişimlenebildiği bir araştırma modelini gerektirmektedir. Sosyal kimlik kuramına göre, olumlu ve olumsuz sosyal kimlikler arasındaki olası performans farkının bu rol türleriyle, özellikle rolün statüsüne göre değişmesi olası görünmektedir. Başka bir deyişle, bu farkın yüksek statülü rol koşuluna kıyasla düşük statülü rol ve rol üstlenmemeye koşulunda daha yüksek olması beklenmektedir. Buna rağmen, sosyal kaytarma açıklaması değişimlenen sosyal kimlik ve rol üstlenme arasındaki olası ortak etki konusuna açıklama getirmektedir.

Yöntem

Örneklem

Bu çalışmaya Abant İzzet Baysal Üniversitesi (AİBÜ) birinci sınıf öğrencisi olan ve katılımları için araştırma kredisi alan toplam 168 denek katılmıştır.

İşlem

Birbirinden ayrı olarak oturtulan deneklerin tümü sınıf ortamında test edilmişlerdir. Araştırmanın doğası hakkında genel bir bilgi veren katılım for-

mu, denekler tarafından imzalandıktan sonra, denekler sosyal kimlik koşullarına seçkisiz olarak atanmışlardır. Olumsuz sosyal kimlik koşulunda olan deneklere üniversite öğrencisi olmanın kendileri için olumsuz özelliklerini, olumlu kimlik koşulunda olanlara ise olumlu özelliklerini beş dakikalık zaman sürecinde yazmaları yönergesi verilmiştir. Göreceli olarak benzer bir değişimleme daha önceki araştırmalarda da kullanılmıştır (Coşkun, 2000b; Coşkun, 2004; Jetten, Spears ve Manstead; 1997). Deneklere, bu oturumun ardından değişimlemenin etkisiyle ilgili iki maddenin yer aldığı kontrol formu verilmiştir. Daha sonra, deneklere beyin fırtınası yöntemi ve kurallarını içeren ikinci bir kağıt dağıtılmıştır. Ayrıca her bir kural için kısa açıklamalar da bu formda yer almıştır. Bu kurallar ve açıklamalar, denekler takip ederken araştırmacı tarafından yüksek sesle okunmuştur. Tüm deneklere düşüncelerini kendilerine dağıtılan kağıt üzerine yazmaları, düşüncelerini üretirken birbirleriyle konuşmamaları ve dilbilgisi kuralları konusunda endişelenmeksizin kısa cümleler kurmalarının yeterli olacağı yönergesi hem yazılı hem de sözlü olarak verilmiştir.

Bu yönergelerden ve ilgili olabilecek soruları yanıtladıktan sonra, denekler ayrıca rol üstlenme koşullarına yeniden seçkisiz olarak atanmışlardır. Rol üstlenme türleri, deneklerin yüksek statülü bir rol (üniversitede Rektör) veya düşük statülü rol (üniversitede Beden Eğitimi ve Yüksekokulu Müdürü) koşullarında kendilerinin olduklarını varsaymaları gerektiği yönergesiyle değişimlenmiştir (örn., 'Üniversitedeolduğunuzu düşünün.'). Rol üstlenmeme (kontrol) koşulunda bulunan deneklere herhangi bir rol verilmemiştir. Bu değişimlemelerden sonra, tüm denekler üniversite problemi (üniversiteyi genel açıdan geliştirmek için çok sayıda öneriler sunma problemi) üzerinde 15 dakikalık süre boyunca beyin fırtınasına tabi tutulmuşlardır. Araştırmacı oturum boyunca ortamda bulunmamıştır.

Beyin fırtınası tamamlandıktan sonra, bir anketi verilerek, deneklerden ürettikleri düşüncelerin

niceliği ve kalitesini, beyin fırtınası problemini ne kadar eğlenceli ve ilginç bulduklarını ve problem üzerinde ne kadar iyi performans gösterdikleri konusundaki düşüncelerini veya algılamalarını 9 basamaklı Likert tipi ölçek üzerinde (*çok az*'dan *çok fazla*'ya doğru uzanan) derecelendirmeleri istenmiştir. Deneyin sonunda deneklere araştırma hakkında geribildirim verilmiş ve katılımları için teşekkür edilmiştir.

Bulgular

Kodlama

İki bağımsız kodlayıcı, önce her bir denek için benzer olan düşünceleri saptamış ve sonra benzer olan düşüncelerin toplam düşüncelerden çıkartılmasıyla yeni (özgün) düşünce sayısı toplamı elde etmiştir. İlk kodlayıcı kağıtların tamamını, araştırmanın hipotezleri konusunda herhangi bir bilgisi olmayan ikinci kodlayıcı ise kağıtların yaklaşık yüzde 30'unu kodlamıştır. Toplam ve benzer olmayan (özgün) düşüncelerin sayısı açısından yargıcılar arası güvenilirlik katsayıları (Cronbach alfa) sırasıyla 0.97 ve 0.98'dir. Özgün olan düşüncelerin sayısı bir üretkenlik göstergesi ya da bağımlı değişken olarak kabul edilmiştir (Paulus, 2000; Paulus ve diğ., 2002).

Değişimlemenin Kontrolü

Değişimlemelerin etkililiğini incelemek için deneklerden üniversiteye yönelik olarak ne kadar özdeşim hissettiklerini ve bulunulan anda veya zaman diliminde duygu-durumlarını (kötümser ve iyimser) 9 basamaklı bir ölçek üzerinde derecelendirmeleri istenmiştir. İlgili analizler olumlu sosyal kimlik koşulunda bulunan deneklerin ($M = 4.92$), olumsuz sosyal kimlik koşulunda bulunanlara ($M = 4.36$) göre üniversiteli olmayı kimlikleri için daha fazla önemli olarak değerlendirdiklerini göstermektedir, $t(166) = 3.06, p < .003$. Buna rağmen, sosyal kimliğin duygudurum (iyimser-kötümser) üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır, $t(166) = .87, p > .38$. Bu bulgular, değişimlemelerin etkili olduğunu ve bireyin duygudurumunu etkilemediğini göstermektedir.

Performans Analizi

Elde edilen veriler 2 (sosyal kimlik değeri: olumlu ve olumsuz sosyal kimlik) X 3 (rol üstlenme: yüksek statülü rol, düşük statülü rol ve rol üstlenmeme) denekler arası ANOVA desenine uygun olarak analiz edilmiştir. Sosyal kimliğin düşünce üretme performansı üzerinde etkisi anlamlıdır, $F(1, 162) = 30.62, p < .001$. Olumsuz kimlik koşulunda bulunan denekler ($M = 14.29$) olumlu kimlik koşulunda bulunan deneklere ($M = 10.68$) göre daha fazla düşünce üretmişlerdir. Rol üstlenmenin etkisi de anlamlıdır, $F(2, 162) = 11.59, p < .001$. Tukey testi yüksek statülü rol koşulunda bulunan deneklerin ($M = 13.85$) ve düşük statülü rol koşulunda bulunanların ($M = 13.30$), rol üstlenmeme koşulunda bulunanlara ($M = 10.28$) göre daha fazla düşünce ürettiklerine ve ilk iki koşul arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığına işaret etmektedir (Tablo 1). Bununla birlikte, sosyal kimlik ve rol üstlenme türleri arasında etkileşim etkisi anlamlı değildir, $F(1, 162) = 2.14, p > .12$.

Beş dakikalık zaman diliminde üniversiteli olma kimliği ile ilgili yazılan düşüncelerin sayısı (kimliklenme durumu veya derecesi) ile özgün düşünce sayısı arasında orta düzeyde ($r = .42, p < .01$) anlamlı, pozitif yönde ilişki olmasından dolayı, ve-

rilere ayrıca iki yönlü kovaryans analizi yapılmıştır. İlgili analizde sürekli bir değişken olarak ele alınan kimliklenme derecesi, beş dakikalık sürede denekler tarafından üretilen veya yazılan her özgün cümle sayısının toplanmasıyla belirlenmiştir (Coşkun, 2004; Coşkun, 2005c). Araştırmanın bulgusu, kimliklenme etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir, $F(1, 161) = 14.73, p < .001$. Bu durum, kimliklenme veya özdeşleşme derecesi arttıkça, daha fazla düşüncenin üretildiği anlamına gelmektedir. Sosyal kimliğin ve rol üstlenme türünün temel etkileri anlamlıdır; sırasıyla değerler $F(2, 161) = 32.20, p < .001$ ve $F(1, 161) = 9.72, p < .001$ 'tür. Sosyal kimlik ile rol üstlenme arasında ortak etki anlamlı değildir, $F(2, 161) = 2.61, p > .08$.

Algısal Analizler

Deneklerin algısal ölçümler üzerindeki derecelendirmelerini değerlendirmek için 2 X 3 ANOVA analizleri uygulanmıştır ve burada sadece istatistiksel olarak anlamlı bulgular rapor edilmiştir (Tablo 1). Rol üstlenmenin düşüncelerin kalitesini derecelendirme üzerinde etkisi anlamlıdır, $F(2, 162) = 2.95, p < .05$. Rol üstlenmeme koşulunda bulunan denekler ($M = 6.50$), yüksek statülü rol üstlenme koşulunda bulunan deneklere ($M = 5.86$) kıyasla daha kaliteli düşünceler ürettiklerini rapor etmekte-

Tablo 1

Sosyal Kimlik ve Rol Üstlenmenin Beyin Fırtınasında Bireysel Performans ve Algı Üzerindeki Etkisi

	Yüksek Statülü Rol		Düşük Statülü Rol		Rol Üstlenmeme	
	Olumsuz Kimlik	Olumlu Kimlik	Olumsuz Kimlik	Olumlu Kimlik	Olumsuz Kimlik	Olumlu Kimlik
Performans Ölçümü						
Özgün düşünce s.	14.89(4.39)	12.82(4.64)	15.00(4.99)	11.61(3.96)	12.96(4.42)	7.61(2.44)
Algısal Ölçümler						
Sayı	5.46(1.17)	5.17(1.52)	5.50(1.26)	5.75(1.86)	5.86(1.30)	5.25(1.97)
Kalite	6.93(1.30)	5.78(1.44)	6.11(1.69)	5.82(1.78)	6.57(1.37)	6.42(1.34)
Hoşlanma	6.71(1.78)	5.86(1.69)	6.36(1.70)	5.64(2.09)	6.61(1.89)	6.43(1.77)
İlginçlik	5.50(2.36)	5.21(1.98)	5.82(1.72)	5.25(2.14)	5.14(2.23)	5.82(2.14)
Performans	5.61(1.39)	5.14(1.60)	5.82(1.70)	5.29(1.98)	5.96(1.73)	6.07(1.80)
Çaba	6.42(1.75)	6.40(1.70)	6.00(1.84)	5.64(1.89)	6.14(0.90)	5.96(1.14)

Kısaltma: s. = sayısı

Not: Standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir

dir. Sosyal kimliğin beyin fırtınası probleminden hoşlanma derecelendirmesi üzerindeki etkisi de anlamlıdır, $F(1, 162) = 4.27, p < .04$. Olumsuz sosyal kimlik koşulunda bulunan denekler ($M = 6.56$), olumlu kimlik koşulunda bulunanlara ($M = 5.98$) göre verilen beyin fırtınası probleminden daha fazla hoşlandıklarını bildirmektedir.

Tartışma

Bu araştırmanın sonuçları, olumsuz sosyal kimliğe sahip bireylerin olumlu kimliğe sahip olanlara kıyasla daha fazla düşünce ürettiklerini göstermektedir. Bu bulgu daha önceki araştırmaların sonuçlarıyla (Coşkun, 2000b; Coşkun, 2004; Coşkun, 2005c) ve sosyal kimlik kuramının yordamalarıyla (Ellemers ve diğ., 1993; Tajfel ve Turner, 1986; Van Knippenberg ve Ellemers, 1990) tutarlıdır. Kimliğin olumlu özelliğine sahip olma durumunun özgün düşüncelerin üretilmesini engellediği görülmektedir. Böyle bir kimliğe sahip olma durumu, her şeyin iyi gittiği ve performans düzeyini artırmak için herhangi bir gereksinim olmadığını ima edebilir. Öte yandan, olumsuz kimlik, bireylerin durumlarını onarmak için bazı önleyici girişimlerde bulunmasını sağlayabilir. Bu girişimlerden biri, gerçek yaşam durumlarına kıyasla laboratuvar ortamında daha çok gözlenen bir durum olan düşünceleri üretirken daha fazla yarışmacı davranmaktır (Van Knippenberg ve Ellemers, 1990).

Araştırmanın bulguları, rol üstlenmenin üstlenmeye kıyasla daha fazla üretkenliğe yol açabileceği hipotezini desteklemektedir. Ayrıntılı olarak ifade edilirse, istatistiksel olarak düşünce üretimi açısından birbirlerinden farklı olmayan yüksek ve düşük statülü rol üstlenme durumu, rol üstlenme koşuluna göre daha fazla sayıda düşünce üretimine yol açmaktadır. Bu bulgu, rol üstlenme durumunun bireyin sorumluluğunu artıracaklarını öngören sosyal kaytarma açıklamasıyla tutarlı görünmektedir. Rol üstlenme koşulundaki deneklerin, diğer koşullarda bulunan deneklere kıyasla yarattıkları düşüncelerin kalitesini yüksek olarak değerlendirmesi de (algı yanılığısı) bu sonuçları bir ölçüde destekle-

mektedir. Bununla birlikte, araştırmanın sonuçları yüksek statülü rol koşulunda bulunan bireylerin, düşük statülü rol koşulunda bulunanlara kıyasla daha fazla düşünce üretebileceklerine ilişkin hipotezi desteklememiştir. İstatistiksel olarak anlamlı olmamasına rağmen, olumlu ve olumsuz kimlik koşulları arasındaki performans farkı, diğer koşullara kıyasla yüksek statülü rol üstlenme koşulunda daha az olma eğilimi göstermektedir ($p > .08$). Bireylerin gruplarına ilişkin kimliklenme durumu göz önüne alındığında, söz konusu fark daha belirgin bir duruma gelmektedir. Bu bulgu, anlamlı olmamasına rağmen, sosyal kimlik değerinin etkisinin yüksek statülü rol üstlenme tarafından belirlenebileceğine işaret etmektedir.

Bu araştırmada yüksek düzeyli kimliklenen bireylerin, düşük düzeyli olanlara göre daha fazla düşüncesi olduğu bulunmuştur. Araştırmanın diğer bir sonucu, sosyal kimlik ile kimliklenme arasında ortak bir etkinin bulunmamış olmasıdır. Bu sonuçlar, yapılan araştırmaların bulgularını (Coşkun, 2004; Coşkun, 2005c) ve sosyal kimlik ile kimliklenmenin göreceli olarak iki bağımsız yapı olduğu tezini desteklemektedir (Turner, 1999). Ayrıca, literatürde sosyal kimliğin daha kategorik ve ortamsal bir değişken olduğu ancak kimliklenmenin sürekli bir yapısının olduğu bildirilmektedir (Hogg ve Williams, 2000; Turner, 1999).

Araştırmanın ilginç sonuçlarından biri, yüksek statülü rol koşulunda bulunan deneklerin düşük statülü rol koşulunda bulunan deneklere kıyasla daha fazla düşünce üretememeleri durumudur. Bu sonuç, verilen rollerin deneklerin sosyal kimliğiyle çok yakından ilgili olmamasıyla açıklanabilir. Haslam (2004) geniş bir literatür taramasına dayanarak, bireylerin çalıştıkları konunun sosyal kimlikleriyle ilgili olduğu durumlarda ait oldukları grubun yararına olacak şekilde daha fazla çaba gösterdiklerini vurgulamaktadır. Bu nedenle, bu sorunu çözenin en etkin yolu, bireylere sosyal kimlikleriyle göreceli olarak daha fazla ilgili bir rol vermektir. Bu görüş, gözlenen davranışı ortaya çıkarabilmesi için uyarıcının veya tutum objesinin denek-

lerin kendi özellikleriyle veya benlikleriyle ilgili olması gerektiğini belirten bazı araştırmacılar tarafından da savunulmaktadır (Snyder ve Ickes, 1985).

II. Araştırma

Bu araştırmanın amacı, sosyal kimliğin ve rol ilgisinin (sosyal açıdan ilgili rol ve ilgili olmayan rol) ve eğer varsa bu değişkenler arasındaki etkileşimin üretkenlik üzerindeki etkisini incelemektir. Sosyal kimlik kuramı, sosyal kimlik konularını korumak için olumsuz kimliğe sahip bireylerin olumlu kimliğe sahip olanlara kıyasla daha fazla düşünce üreteceklerini veya daha fazla yaratıcı olacaklarını ileri sürmektedir (Ellemers ve diğ., 1993; Van Knippenberg ve Ellemers, 1990). Ayrıca, kimlikle ilgili (self-relevant) bir rolün, ilgili olmayan bir role göre düşünce üretim performansı üzerinde daha olumlu etkisi olacağı beklenilmektedir (Haslam, 2004). Sosyal kaytarma yaklaşımı benzer açıklamalar getirmekle birlikte, farklı bir sürecin bu sonucu ortaya çıkardığını öngörmektedir. Bu yaklaşım, sosyal kimlikle ilgili bir rolün, ilgili olmayan bir role kıyasla daha fazla sosyal sorumluluk yaratacağını, dolayısıyla daha fazla çaba ortaya çıkaracağını varsaymaktadır. Buna rağmen, sosyal kimlik ile rol ilgisi arasındaki olası bir etkileşimi açıklayamamaktadır. Öte yandan, sosyal kimlik kuramı, sosyal kimliğin değerinin (olumlu veya olumsuz sosyal kimlik değeri) rol ilgisi ile etkileşim göstereceğini öngörmektedir (Doosje ve diğ., 2002).

Yöntem

Örnekleme

Bu çalışmaya Abant İzzet Baysal Üniversitesi (AİBÜ) ikinci sınıf (86 öğrenci) ve üçüncü sınıf öğrencisi (94 öğrenci) olan ve katılımları için araştırma kredisi alan toplam 180 denek katılmıştır.

İşlem

İkinci araştırma rol değişimlemeleri dışında birinci araştırmaya benzemektedir. Beyin fırtınası kurallarının sunulmasından ve sosyal kimlik koşul-

larında beş dakikalık oturumda düşünceler yazıldıktan sonra, tüm denekler seçkisiz olarak ilgili rol ve ilgisiz rol koşullarına atanmışlardır. İltimli rol koşulunda olan deneklere kendilerini Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı yerine koymaları gerektiği, ilgisiz rol koşulunda ise kendilerini Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Müdürü yerine koymaları gerektiği yönergesi verilmiştir. Araştırmaya katılan tüm denekler psikoloji derslerini alan Fen-Edebiyat Fakültesinde okuyan ikinci sınıf ve üçüncü sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu sınıflar arasında sonuçları etkileyebilecek istatistiksel fark olmadığından ileriki bölümlerde tekrar bu konu ele alınmamıştır ($p > .94$). Birinci araştırmadan farklı olarak, deneklerden kendilerine verilen role ne kadar değer verdiklerini 9 basamaklı bir ölçek üzerinde derecelendirmeleri istenmiştir. Diğer anket soruları ve yönergelerin tümü birinci araştırmadakilerle aynıdır. Deneyin sonunda deneklere araştırma hakkında geribildirim verilmiş ve katılımları için teşekkür edilmiştir.

Bulgular

Kodlama

Araştırmanın hipotezleri ve amacı hakkında bilgileri olmayan iki bağımsız kodlayıcı (ikinci kodlayıcı kağıtların yüzde 40'ını kodlamıştır) arasında güvenilirlik katsayıları sırasıyla toplam ve özgün düşünceler için 0.99 ve 0.98'dir.

Değişimlemenin Kontrolü

İlgili analizler olumlu sosyal kimlik koşulunda bulunan deneklerin ($M = 5.20$), olumsuz koşulda bulunanlara ($M = 4.63$) göre üniversiteli olmayı kimlikleri için daha fazla önemli olarak değerlendirdiklerini göstermektedir, $t(178) = 3.44$, $p < .01$. Buna rağmen, sosyal kimliğin, deneklerin duygu durumlarını derecelendirme üzerinde etkisi bulunmamaktadır, $t(178) = 1.30$, $p > .20$. Bu bulgular, değişimlemelerin sosyal kimlik üzerinde etkili olurken duygu-durumunu etkilemediğini göstermektedir.

Performans Analizi

2 (sosyal kimlik: olumsuz ve olumlu sosyal kimlik) X 2 (rol ilgisi: ilgili rol ve ilgisiz rol) seçkisiz ANOVA desenine uygun olarak yapılan analiz, sosyal kimliğin özgün düşünce sayısı üzerindeki etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir, $F(1, 176) = 15.18, p < .001$. Olumsuz sosyal kimlik koşulunda olan deneklerin ($M = 18.40$) düşünce üretim performansı olumlu kimlik koşulunda olanlara ($M = 15.10$) göre daha yüksektir. Rol ilgisinin etkisi de anlamlıdır, $F(1, 176) = 40.83, p < .001$. Sosyal kimlik açısından ilgili rol koşulunda olan denekler ($M = 19.46$), ilgisiz rol koşulundaki deneklere ($M = 14.04$) göre daha fazla düşünce üretmişlerdir. Ancak bu iki değişken arasındaki etkileşim etkisi anlamlı değildir, $F(1, 176) = 1.69, p > .19$.

İki yönlü kovaryans analizinin sonuçları, kimliklenmenin düşünce üretim performansı üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu göstermektedir, $F(1, 175) = 37.13, p < .001$. Sosyal kimliğin ve rol ilgisinin temel etkileri yine anlamlı bulunmuştur; sırasıyla değerler, $F(2, 175) = 13.84, p < .001$ ve $F(1, 175) = 18.57, p < .001$ 'dir. Bu değişkenler arasındaki ortak etki de anlamlıdır, $F(1, 175) = 3.70, p < .05$. Bu durum, olumsuz sosyal kimlik ko-

şulunda bulunan denekler ($M = 19.23$) ile olumlu sosyal kimlik koşulunda bulunanlar ($M = 17.84$) arasındaki performans farkının ilgili rol koşulunda daha az olduğunu göstermektedir (İlintili olmayan rol koşulunda, sırasıyla olumsuz ve olumlu sosyal kimlik koşulundaki deneklerin ortalama düşünce sayısı 17.15 ve 12.78'dir).

Algısal Analizler

İlgili analizler, rol ilgisinin düşüncelerin sayısını ($F(1, 176) = 5.79, p < .05$), gösterilen performansı ($F(1, 176) = 3.67, p < .05$), çabayı ($F(1, 176) = 4.02, p < .05$) ve role verilen değeri ($F(1, 176) = 4.69, p < .05$) derecelendirme üzerinde etkilerinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Tablo 2'den de görülebileceği gibi, ilgili rol koşulunda bulunan denekler, ilgili rol koşulunda olmayanlara göre daha fazla sayıda düşünce yarattıklarını (sırasıyla ortalamalar 6.27 ve 5.73), performans sergilediklerini (sırasıyla ortalamalar 6.12 ve 5.62), çaba gösterdiklerini (sırasıyla ortalamalar 6.26 ve 5.73) ve verilen rolü daha değerli gördüklerini (sırasıyla ortalamalar 6.88 ve 6.27) bildirmektedir.

Sosyal kimliğin problemden hoşlanma ($F(1, 176) = 7.18, p < .01$) ve problemi ilginç bulma ($F(1, 176) = 4.21, p < .05$) üzerindeki etkisi anlamlıdır. Olumsuz sosyal kimlik koşulunda bulu-

Tablo 2

Sosyal Kimlik ve Rol İlgisinin Beyin Fırtınasında Bireysel Performans ve Algı Üzerindeki Etkisine ait Ortalama ve Standart Sapmalar (Parantez içinde)

	İlgili Rol Koşulu		İlgisiz Rol Koşulu	
	Olumsuz Kimlik	Olumlu Kimlik	Olumsuz Kimlik	Olumlu Kimlik
Performans Ölçümü				
Özgün düşünce sayısı	20.56 (6.54)	18.36 (5.38)	16.24 (6.31)	11.84 (4.18)
Algısal Ölçümler				
Sayı	6.31 (1.26)	6.22 (1.55)	5.80 (1.23)	5.67 (1.82)
Kalite	6.29 (1.27)	6.48 (1.67)	6.29 (1.44)	5.93 (1.81)
Hoşlanma	6.80 (1.36)	6.22 (1.83)	6.64 (1.58)	5.84 (2.04)
İlginçlik	6.20 (1.61)	5.80 (1.70)	5.91 (1.79)	5.20 (2.11)
Performans	6.20 (1.52)	6.04 (1.98)	6.00 (1.50)	5.24 (1.93)
Çaba	6.11 (1.49)	6.40 (2.01)	6.16 (1.67)	5.31 (1.76)
Rol değeri	6.89 (1.61)	6.87 (1.73)	6.20 (2.24)	6.35 (1.77)

nan denekler, olumsuz koşulda bulunan deneklere kıyasla verilen problemde daha fazla hoşlandıkları (sırasıyla ortalamalar, olumsuz kimlik: 6.72 ve olumlu kimlik: 6.03) ve problemi ilginç bulduklarını (sırasıyla değerler, olumsuz kimlik: 6.05 ve olumlu kimlik: 5.50) rapor etmektedir. Sosyal kimlik ve rol ilgisi arasındaki ortak etkinin, gösterilen çabayı derecelendirme üzerindeki etkisi anlamlıdır, $F(1, 176) = 4.74, p < .05$. Bu etkileşim, gösterilen çabayı değerlendirme açısından olumsuz ve olumlu kimlik koşullarındaki denekler arasındaki farkın, ilgisiz rol koşulunda ilgili olana kıyasla daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tartışma

Beklenildiği gibi, ikinci araştırmanın sonuçları olumsuz sosyal kimliğin düşünce üretim performansını artırdığını göstermektedir. Bu bulgu, I. araştırmanın ve daha önceki araştırmaların (Coşkun, 2005c) sonuçlarıyla tutarlı görünmektedir. Performansla ilgili bulgulara paralel olarak, algısal analizler de olumsuz kimlik koşulunda olan deneklerin olumlu koşulda olan deneklere göre verilen beyin fırtınası probleminden daha fazla hoşlandıklarına ve daha ilginç bulduklarına işaret etmektedir.

İkinci araştırmada ilintili rol koşulundaki bireylerin, bulunmayanlara göre daha fazla düşünce ürettikleri bulunmuştur. Bu bulgunun, konunun bireylerin kimliği ile ilgili olduğu durumlarda daha fazla çaba gösterdiklerini ileri süren Haslam'ın (2004) görüşüyle ve sosyal kimlik kuramının açıklamalarıyla tutarlı olduğu görünmektedir. Bu bulgu, ayrıca yakın (close) ve uzak (distant) rol modelleri konusunu ileri süren Gibson'un (2004) görüşüyle de açıklanabilir. Gibson'un (2004) sınıflamasına göre, bireyler 'uzak' rol modelleriyle etkileşimde bulunamamakta; öte yandan, görevlerin nasıl yapıldığı konusunda bilgiler ya da sözel ve sözel olmayan ipuçları veren ve fiziksel olarak daha ulaşılabilir yakın rol modelleriyle etkileşmektedir. Bu çalışmada da, fakültede okuyan ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin mekansal olarak daha uzak olan

bir rol modeline kıyasla, fakülte dekanıyla değişik toplantı ve ortamlarda karşılaşması veya dekanın rolleri hakkında ulaşılabilir diğer kaynaklardan bilgi edinme olasılığının daha yüksek olacağı varsayılmıştır. Bu varsayımın tutarlı olarak, denekler ilgili role daha fazla değer verdiklerini rapor etmişlerdir. Performans analizleriyle tutarlı olarak, algısal analizler ilgili rol koşulunda bulunan deneklerin, ilgili koşulda olmayan deneklere göre düşüncelerinin sayısını, performanslarını, gösterdikleri çabayı ve rollerine verdikleri değeri daha olumlu olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Bu bulgular, ayrıca ilgili rol koşulunun daha fazla çaba ve performansa yol açacağını ve bu durumun da düşünce üretim sürecini kolaylaştıracağını öngören sosyal kaytarma görüşüyle tutarlı görünmektedir. Başka bir deyişle, algısal analizlerin sonuçları da sosyal kaytarma görüşünü desteklemektedir. Bütünüyle ele alındığında, bu bulgular sosyal kimlik ve kaytarma görüşlerinin açıklamalarıyla veya hipotezleriyle oldukça tutarlı görünmektedir.

Birinci araştırmadaki bulguların tersine, araştırma desenine kimliklenme bir kovaryans değişkeni olarak eklendiği zaman, ikinci araştırmanın sonuçları sosyal kimlik ve rol ilgisi arasında bir ortak etki ortaya çıkarmıştır. Ayrıntılı olarak ifade edilirse, olumsuz ve olumlu sosyal kimlik koşulları arasındaki performans farkının, ilgili rol koşulunda daha az olduğu gözlenmektedir. Ancak, kimliklenme derecesi desene eklenmediğinde sosyal kimlik ile rol ilgisi arasındaki ortak etki söz konusu olmamaktadır. Ayrıca, performans analiziyle benzer olarak, algısal analizler gösterilen çabayı değerlendirme açısından olumsuz ve olumlu kimlik koşullarındaki denekler arasındaki farkın ilgili rol koşulunda daha az olduğunu göstermektedir. Performans veya üretkenlik ile ilgili bu araştırmadan elde edilen bulgular, literatürde diğer bazı araştırmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir (Doosje ve diğ., 2002; Jetten ve diğ., 1997). Sonuç olarak, bu bulgu kimliklenmenin sosyal kimlik ve rol ilgisi değişkenleri arasındaki ilişkiyi etkileyebileceğini göstermektedir. Başka bir şekilde ifade edilirse, sosyal kimlik

ve rol ilgisi arasındaki ilişki için kimliklenme durumu düzenleyici bir değişken (moderating variable) olarak işlev görmektedir. Bu bulgu, sosyal kimlik kuramının açıklamalarıyla tutarlı ancak kaytarma görüşünün açıklamalarıyla tutarlı değildir.

İkinci araştırmada, birinci araştırmada olduğu gibi kimliklenme durumunun sosyal kimlik değeri (olumlu veya olumsuz kimlik) ile ortak etki göstermediği gözlenmektedir. Bu bulgular, kimliklenmenin ve sosyal kimliğin aynı yapılar değil, fakat iki farklı veya bağımsız yapı olduğuna işaret etmekte (Turner, 1999) ve yapılan araştırmaların bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (Coşkun, 2004; Coşkun, 2005c). Sosyal kimlik ortamsal özelliklere daha fazla bağlı olan ve sınıflandırıcı bir durumu, kimliklenme ise ortama bağlı olmayan ve süreklilik gösteren bir durumu yansıtmaktadır (Turner, 1999) Başka bir deyişle, bireyler sosyal kimliğin değeri (olumlu veya olumsuz) ne olursa olsun, bir grupla veya gruplarla kimliklenme derecesi açısından farklılaşabilmektedir. Dolayısıyla, kimliklenme sosyal kimlikten veya bir gruba aidiyetten daha esnek bir yapıyı temsil etmektedir (Van Dick ve Wagner, 2002). Bu açıklamalar, bireylerin dezavantajlı bir grup üyesi konumunda olmalarına rağmen, ait oldukları gruba ilişkin kimliklenme düzeylerinin neden hala yüksek olduğu konusuna da açıklık getirmektedir (Doosje ve diğ., 2002).

Genel Tartışma

Her iki araştırmanın sonuçları olumsuz sosyal kimliği olan bireylerin, olumlu kimliği olanlara kıyasla daha fazla düşünce ürettiklerini göstermektedir. Bu sonuçlar, beyin fırtınası literatüründe yapılan daha önceki araştırmaların bulgularıyla da tutarlıdır (Coşkun, 2004; Coşkun, 2005c). Kuramsal açıdan değerlendirildiğinde, bu sonuçların, olumsuz sosyal kimliğin olumlu kimliğe kıyasla sosyal kimliği onarmak için bireyleri daha fazla yarışmacı yaptığını ve çaba göstermeye yönlendirdiğini öngören sosyal kimlik kuramının görüşüyle tutarlı olduğu görülmektedir (Ellemers ve diğ., 1993; Van Knippenberg ve Ellemers, 1990).

Birinci araştırmanın sonuçları, rol üstlenmenin üstlenmeme durumuna kıyasla daha fazla üretkenlik artışına yol açtığına işaret etmektedir. Bu bulgu rol üstlenmenin olumlu etkileri olduğunu öngören sosyal kaytarma açıklamasını doğrulamaktadır. Bununla birlikte, yüksek statülü ve düşük statülü rol koşulları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir performans farkı bulunamamıştır. Bu bulgunun, yüksek statülü rol üstlenme koşulunun düşük statülü rol üstlenme koşuluna göre daha fazla üretkenliğe yol açacağını varsayan sosyal kimlik kuramının açıklamasıyla tutarlı olmadığı görülmektedir. Verilen rollerin bireylerin sosyal kimliğiyle yakından ilgili olmadığı gerçeğinden hareketle, ikinci araştırmada deneklere sosyal kimlikleriyle yakından ilgili olan bir rol verilerek, söz konusu rolün performans artışına yol açabilme olasılığı incelenmiştir. Bu beklentiyle tutarlı olarak, ilgili rol koşulunda bulunan deneklerin ilgili olmayan rol koşulunda bulunan deneklere göre daha fazla sayıda düşünce ürettikleri bulunmuştur. Ayrıca, kimliklenme durumu araştırma modeline katıldığı zaman, sosyal kimlik ile rol ilgisi arasında kimliklenmenin ayarlayıcı işlevine işaret eden ortak bir etkinin ortaya çıktığı gözlenmiştir. Söz konusu bu bulgu, sosyal kimlik kuramıyla tutarlı ancak sosyal kaytarma görüşüyle tutarsız bir tablo ortaya çıkarmaktadır.

Gibson'un (2004) belirttiği gibi, değişik psikoloji alt alanları içeren tüm literatürde, rol modelleri ile kimliklenmenin etkisi veya süreçleri konusunda çok az sayıda araştırma bulunması göz önüne alındığında, söz konusu araştırmalar biten bir sonu değil, aksine gelecek araştırmalar için yeni bir alanın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Gelecek araştırmalar rol modelleriyle ilgili bazı konuları incelemelidir. Rol modelleri ulaştırılması gereken performans standardı, beceriler ve rollerde belirgin veya örtük biçimde yer alan normları bireylere aktarabilmektedir (Lockwood ve Kunda, 1997). Düşük bir standart vermeye karşılaştırıldığında, deneklere yüksek bir performans standardı vermenin hem bireyler hem de gruplarda daha fazla üretkenliğe yol açtığına ilişkin literatürde kanıtlar bulunmaktadır

(Coskun, 2000a; Paulus ve Dzindolet, 1993). Rollerin yukarıda belirtilen diğer özelliklerinin ve ayrıca rol modellerinin denekler tarafından algılanış biçiminin (örn., olumlu veya olumsuz rol modelleri ve genel ve özel rol modelleri) üretkenlik üzerindeki etkilerini gelecek araştırmalarda incelenmesi gereken konular arasındadır. Bu çalışmada yer alan iki araştırmada deneklere sadece iki rol verilmiştir. Çoklu rollerin veya rol modellerinin verilmesi durumunda üretkenlikte gözlenebilecek değişimlerin de gelecek araştırmalarda incelenmesi yararlı olabilir, çünkü literatürde bireylerin örgütlerde çoklu benlik ya da rolleri edinmeye çalıştıklarına ilişkin öneriler bulunmaktadır (Gibson, 2004; Ibarra, 1999). Çoklu veya fazla sayıda rollerin verilmesi, tıpkı çok sayıda problemin parçalarının veya bölümlerinin (kategorilerinin) verilmesi gibi, az sayıda rol vermeye kıyasla daha fazla sayıda düşüncenin üretilmesine yol açabilir (Coskun ve diğ., 2000). Son olarak, bu çalışmalarda rollerin etkisi bireysel ortamlarda incelendiğinden dolayı, gelecek araştırmaların bu etkiyi çiftlerde ve gruplarda incelemesi gerekli görünmektedir.

Söz konusu araştırmaların örgüt, eğitim ve terapi ortamlarında bazı önemli doğurguları bulunmaktadır. İlk olarak, bu sonuçlar doğrultusunda çalışanların veya ilgili personelin yeni düşünce üretiminin önemli olduğu ortam veya toplantılarda, düşünsel olarak örgütlerine ilişkin olumsuz ya da memnun olunmayan özellikler üzerine odaklandırılmaya yönlendirilmeleri veya teşvik etmeleri uygun olabilir. Bunun her zaman yapılması gereken bir işlem olmadığı, ancak gerekli durumlarda başvurulması gereken bir araç olduğu unutulmamalıdır. İkinci olarak, ikinci araştırmanın ve bir ölçüde birinci araştırmanın bulguları, ait olunan gruba yönelik kimliklenme derecesinin düşünce üretim performansına olumlu bir etkisinin olduğuna işaret etmektedir. Böyle bir kimliklenme düzeyinin, sosyal kimlik ile rollerin ilintisi arasındaki ilişkiyi ayarlayabilme gücü bulunmaktadır. Bundan dolayı, bazı önleyici veya yenilikçi programları uygulamadan önce, kişilerin ait oldukları gruplara ilişkin kimlik-

lenme düzeylerinin göz önünde bulundurulması uygun bir yaklaşım olacaktır. Üçüncü olarak, ilgili veya yakın rol modellerinin bireylerin gelişimi veya üretkenliği üzerindeki etkisi, yadsınılmaması gereken konulardan biridir. Belirtilen bu noktaların örgütlerde, eğitimsel ve terapi ortamlarında uygulanmasının göz önünde bulundurulmasının hem uygulayıcılara hem de kuramsal araştırmacılara yeni tasarımlar ve buluşlar sağlayacağı ve söz konusu uygulamaların zaman içinde gerçekleşeceği açıktır.

Kaynaklar

- Beebe, S. A. ve Masterson, J. T. (2000). *Communicating in small groups: Principles and practices* (6th Ed.). New York: Addison Wesley Longman, Inc.
- Camacho, L. M. ve Paulus, P. B. (1995). The role of social anxiousness in group brainstorming. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 1071-1080.
- Coskun, H., Paulus, P. B., Brown, V. ve Sherwood, J. J. (2000). Cognitive stimulation and problem presentation in idea generation groups. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 4, 307-329.
- Coşkun, H. (2000a). *The effects of out-group comparison, social context, intrinsic motivation, and collective identity in brainstorming groups*. Unpublished doctoral dissertation. The University of Texas at Arlington.
- Coşkun, H. (2000b). *The role of collective identity in group brainstorming*. Paper presented at the 101th Annual Convention of American Psychological Association held in Washington, D.C.
- Coşkun, H. (2004). *Sosyal kimliğin ve problem türünün beyinfırınası performansına etkisi*. XIII. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde sunulan bildiri. Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Coşkun, H. (2005a). Beyin yazımında iraksak düşünme ve grup ortamının düşünce üretimine etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20, 25-38.
- Coşkun, H. (2005b). Cognitive stimulation with convergent and divergent thinking exercises in brainwriting: Incubation, sequence priming, and group context. *Small Group Research*, 36, 466-498.
- Coşkun, H. (2005c). *The valence of social identity and its demonstration with social context and topic in brainwriting paradigm*. Unpublished manuscript.
- Diehl, M. (1989). Social identity and minimal groups: The effects of interpersonal and intergroup attitudinal similarity on intergroup discrimination. *British Journal*

- of *Social Psychology*, 28, 227-238.
- Diehl, M. ve Stroebe, W. (1987). Productivity loss in brainstorming groups: Toward the solution of riddle. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 497-509.
- Diehl, M. ve Stroebe, W. (1991). Productivity loss in idea generating groups: Tracking down the blocking effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 392-403.
- Doosje, B., Spears, R. ve Ellemers, N. (2002). Social identity as both cause and effect: The development of group identification in response to anticipated and actual changes in the intergroup status hierarchy. *British Journal of Social Psychology*, 41, 57-76.
- Ellemers, N., Wilke, H. ve Van Knippenberg, A. (1993). Effects of the legitimacy of low group or individual status on individual and collective identity enhancement strategies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 766-778.
- Ford, C. M. (1999). Thinking big about small groups in the real world: Comment on Craig and Kelley (1999). *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 3, 257-262.
- Gibson, D. E. (2004). Role models in career development: New directions for theory and research. *Journal of Vocational Behavior*, 65, 134-156.
- Harkins, S. (1987). Social loafing and social facilitation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 23, 1-18.
- Haslam, S. A. (2004). *Psychology in organizations: The social identity approach* (2nd Ed.). London: Sage publications.
- Haslam, S. A., Van Knippenberg, D., Platow, M. J. ve Ellemers, N. (2003). *Social identity at work: Developing theory for organizational practice*. New York: Psychology Press.
- Hogg, M. A. ve Williams, K. D. (2000). From I to We: Social identity and the collective self. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 4, 81-97.
- Ibarra, H. (1999). Provisional selves: Experimenting with image and identity in professional adaptation. *Administrative Science Quarterly*, 44, 764-791.
- Jetten, J., Spears, R. ve Manstead, A. S. R. (1997). Strength of identification and intergroup differentiation: The influence of group norms. *European Journal of Social Psychology*, 27, 603-609.
- Karau, S. J. ve Williams, K. D. (1993). Social loafing: A meta-analytic review and theoretical integration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 681-706.
- Lockwood, P. ve Kunda, Z. (1997). Superstars and me: Predicting the impact of role models on the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 91-103.
- Mullen, B., Johnson, C. ve Salas, E. (1991). Productivity loss in brainstorming groups: A meta-analytic integration. *Basic and Applied Social Psychology*, 12, 3-24.
- Nijstad, B. A., Stroebe, W. ve Lodewijckx, H. F. M. (2003). Production blocking and idea generation: Does blocking interfere with cognitive processes? *Journal of Experimental Social Psychology*, 39, 531-548.
- Offner, A. K., Kramer, T. J. ve Winter, J. P. (1996). The effects of facilitation, recording, and pauses on group brainstorming. *Small Group Research*, 27, 283-298.
- Osborn, A. F. (1957). *Applied imagination: Principles and procedures of creative problem-solving*. New York, NY: Charles Scribner's Sons.
- Oxley, N. L., Dzindolet, M. T. ve Paulus, P. B. (1996). The effects of facilitators on the performance of brainstorming groups. *Journal of Social Behavior and Personality*, 11, 633-646.
- Paulus, P. B. (2000). Groups, teams and creativity: The creative potential of idea generating groups. *Applied Psychology: An International Review*, 49, 237-262.
- Paulus, P. B., Dugosh, K. L., Dzindolet, M. T., Coskun, H. ve Putman, V. L. (2002). Social and cognitive influences in group brainstorming: Predicting production gains and losses. In W. Stroebe and M. Hewstone (Eds.), *European review of social psychology* (pp. 299-325). West Sussex: Eng. John Wiley & Sons Ltd.
- Paulus, P. B. ve Dzindolet, M. T. (1993). Social influence processes in group brainstorming. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 575-586.
- Paulus, P. B. ve Yang, H.-C. (2000). Idea generation in groups: A basis for creativity in organizations. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 82, 76-87.
- Roccas, S. ve Schwartz, S. H. (1993). Effects of intergroup similarity on intergroup relations. *European Journal of Social Psychology*, 23, 581-595.
- Snyder, M. ve Ickes, W. J. (1985). Personality and social behavior. In G. Lindzey & E. Aronson (Eds.), *Handbook of social psychology* (3rd ed., pp. 883-948). New York: Random.
- Sutton, R. I. ve Hargadon, A. (1996). Brainstorming in contexts: Effectiveness in a product design firm. *Administrative Science Quarterly*, 41, 685-718.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S.

- Worschel & W. G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations*. Chicago: Nelson-Hall.
- Turner, J. C. (1999). Some current issues in research on social identity and self-categorization theories. In N. Ellemers, R. Spears ve B. Doosje (Eds.), *Social identity* (pp.6-34). Oxford, England: Blackwell Publishers.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. ve Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford, England: Basil Blackwell.
- Valacich, J. S., Dennis, A. R. ve Conolly, T. (1994). Idea generation in computer based groups: A new ending to an old story. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 57, 448-467.
- Van Dick, R. ve Wagner, U. (2002). Social identification among school teachers: Dimensions, foci, and correlates. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 11, 129-149.
- Van Knippenberg, A. ve Ellemers, N. (1990). Social identity and intergroup differentiation processes. In W. Stroebe & M. Hewstone (Eds.), *European review of social psychology*. Chichester, England: Wiley.
- Wagner, U. ve Ward, P. L. (1993). Variation of presence and evaluation of the in-group. *British Journal of Social Psychology*, 32, 241-251.

Summary

The Effects of Social Identity and Role Taking on Productivity in Individual Brainstorming

Hamit Coşkun*

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

As a popular idea generation method, group brainstorming has been used by many organizations in today's world (Paulus, 2000; Paulus, Dzindolet, Dugosh, Coşkun, & Putman, 2002). This method, formally generated by Osborn (1957), provides a group atmosphere where many ideas are freely generated without criticism and concern about their quality, and improved and combined in a group. However, all experimental studies demonstrated that group brainstorming was ineffective for the generation of higher number of ideas as compared to the same number of individuals working alone or in nominal groups (Diehl & Stroebe, 1987; Mullen, Johnson, & Salas, 1991).

Several techniques or strategies have been suggested to close the production gap between interactive and nominal groups (e.g., electronic brainstorming, use of facilitators, sequential presentation, a high standard, etc.). As the other strategy, role taking, which has received no research attention in brainstorming literature or even social psychological studies, may help improving brainstorming performance (Beebe & Masterson, 2000). An individual may take some roles and develop identification with these roles or role models (Erikson, 1985; Gibson, 2004) as well as their organization (Ford, 1999; Paulus et al. 2002; Sutton & Hargadon, 1996).

Viewed from the theoretical perspective, in the case of role taking, members may feel more personal responsibility and thereby may free-ride less on the efforts of others (Karau & Williams, 1993; Paulus & Dzindolet, 1993). An individual may feel a sense of belonging to or identification with the given role, which in turn may produce some beneficial effects on productivity. A high status role may lead to a higher productivity than a low status role since high status role is more likely to produce more identification than a low status role.

The valence of social identity (positive or negative) is also of great importance in productivity. Individuals with a positive identity towards their in-group tend to maximize their favored positions, whereas those with negative social identity tend to minimize the unfavorable dimensions of their membership in various ways (such as use of some strategic, instrumental, or creative ways) in order to protect or maintain their social identity (Doosje, Spears, & Ellemers, 2002; Tajfel & Turner, 1986; Van Knippenberg & Ellemers, 1990). As a way to maintain positive identity, members having a negative identity with their in-group were found to show more competitive behavior toward the other group in a laboratory setting (Ellemers, Wilke, & Van Knippenberg, 1993) and to generate more ideas

*Address for Correspondence: Hamit Coşkun, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, 14280 Bolu, Turkey.
E-mail: hamitcoskun91@yahoo.com

than those with a positive identity (Coşkun, 2004; Coşkun, 2005c). Given these considerations discussed above, an investigation of the effect of role taking and identity in the laboratory based brainstorming context was taken into account in the two studies.

Study 1

The aim of Study 1 was to assess the influences of social identity (either positive or negative valence) and role taking on idea generation performance. In the view of social loafing (SL) explanation, providing a role, regardless of its status, may lead to a better performance than the provision of no role. On the other hand, social identity theory (SIT) assumes that individuals should generate more ideas in a high status role than a low status role or no role condition and that the difference between positive social identifiers and negative ones in performance should be moderated by these role relations. On the other hand, the SL explanation does not predict an interaction effect between these variables.

Method

Participants

One hundred-sixty eight freshmen students enrolled at Abant İzzet Baysal University (AIBU) participated in the study in exchange for experimental credit.

Procedure

All participants, seated apart from one other in a classroom setting, signed an informed consent form. Then they were randomly assigned to social identity conditions. The participants in the negative identity condition were instructed to write negative aspects of being a university student, whereas those in the positive identity condition were instructed to write positive aspects of being a university student for five minutes. Then, the experimenter gave the participants the instructions about the brainstorming procedure and its four rules. All participants were instructed to write their ideas on

paper and to just use simple phrases without worrying about grammar. The type of role taking was randomly manipulated by instructing participants to image themselves in either a high status role (as president role of the university), a low status role (a director in the School of Physical Education and Sports), or no role condition. After these manipulations, all participants were led to brainstorm on the university problem for fifteen minutes.

At the end of the session, all participants were asked to rate the number and quality of ideas they generated on 9-point Likert type scale (from very few or very low to very many or very high). They were also asked to rate how much they enjoyed the task, how interesting they found it, and how well they performed on the task.

Results

Coding

The interrater reliability coefficients (Cronbach's α) for the nonrepetitive and repetitive ideas were 0.97 and 0.98, respectively. The number of nonrepetitive or unique ideas was used as a productivity index or dependent variable.

Manipulation Check

The manipulations were found to be effective on identification with the in-group ($t(166) = 3.06$, $p < .003$) and not to influence the participant's mood, $t(166) = .87$, $p > .38$.

Performance Data

A 2 (social identity: positive and negative social identity) X 3 (role taking: high status role, low status role and no role taking) ANOVA analysis showed that the main effect of social identity was significant, $F(1, 162) = 30.62$, $p < .001$, with the mean scores in the negative social identity condition ($M = 14.29$) higher than in the positive social identity condition ($M = 10.68$). The main effect of type of role taking was significant, $F(2, 162) = 11.59$, $p < .001$. The

participants in the high status ($M = 13.85$) and those in the low status ($M = 13.30$) conditions generated more ideas than those in the no role taking condition ($M = 10.28$), the first two being not significantly different from each other.

Two-way ANCOVA with the number of identification or thoughts as a covariate indicated a significant effect on idea generation performance, $F(1, 161) = 14.73, p < .001$, as well as main effects of social identity ($F(2, 161) = 32.20, p < .001$) and type of role taking ($F(1, 161) = 9.72, p < .001$). The interaction effect between social identity and role taking was not significant, $F(2, 161) = 2.61, p > .08$.

Perception Data

The main effect of type of role taking on rating the quality of ideas was significant, $F(2, 162) = 2.95, p < .05$, with the ratings in the no role condition ($M = 6.50$) higher than in the high status role taking condition ($M = 5.86$). A significant effect of social identity on liking the problem was also obtained, $F(1, 162) = 4.27, p < .04$, with the ratings of negative social identifiers ($M = 6.56$) higher than positive ones ($M = 5.98$).

Discussion

Consistent with SIT and the previous research finding (Ellemers et al. 1993), the results of Study 1 showed that negative social identifiers generated more ideas than positive social identifiers. The participants in both high and low status role conditions, being not different from each other, generated more ideas than those in the no role condition. This finding was consistent with the prediction of SL explanation but not the view of SIT assuming a better performance in the high status role than a low status role or no role condition. Even though not significant, the differences in performance between negative and positive identifiers tended to become smaller in the high status condition than the other conditions.

Study 2

The null finding between high status and low status role condition in Study 1 may be due to the non-relevance of these roles to social identities of participants. There has been evidence that individuals exert a greater effort when the topic is relevant to the identities of individuals (Haslam, 2004). The aim of Study 2 was to investigate the effect of social identity and role relevance on productivity and their interaction effect. Even though the SL explanation provides an explanation for the superior performance of self-relevant role over the non-self-relevant role, it does not predict any interaction effect between role relevance and social identity. SIT suggests that the strength of identification should moderate the interaction effects between social identity and role relevance.

Method

Participants

One hundred eighty (freshmen and senior) students enrolled at the Faculty of Science and Arts participated in the study in exchange for experimental credit.

Procedure

Study 2 was analogous to Study 1 in all respects except for role manipulations. All participants were randomly assigned to either the self-relevant role or non self-relevant role. Those in the self-relevant role were instructed to put themselves in the place of the Dean of Faculty of Science and Arts, whereas those in the non self-relevant role were instructed to put themselves in the place of the Director of the School of Physical Education and Sports. Different from Study 1, they were asked to rate how much they valued their given role.

Results

Coding

The interrater reliability coefficients for the nonrepetitive and repetitive ideas were 0.99 and 0.99, respectively.

Manipulation Check

The manipulations were found to be effective on identification with the in-group ($t(178) = 3.44$, $p < .003$) and not to influence the participant's mood, $t(178) = 1.30$, $p > .20$.

Performance Data

The main effect of social identity was significant, $F(1, 176) = 15.18$, $p < .0001$, with the mean number of ideas generated in the negative identity condition ($M = 18.40$) higher than in the positive identity condition ($M = 15.10$). The main effect of role relevance was also significant, $F(1, 176) = 40.83$, $p < .00001$, with the mean scores in the self-relevant role condition ($M = 19.46$) higher than in the no self-relevant role condition ($M = 14.04$).

Two-way ANCOVA with the degree of identification (as measured by the number of words or word couples generated in the negative or positive identity conditions) as a covariate indicated a significant effect, $F(1, 175) = 37.13$, $p < .001$ in addition to the main effect of social identity and role relevance (values are respectively, $F(2, 175) = 13.84$, $p < .001$ and $F(1, 175) = 18.57$, $p < .001$). The interaction effect between social identity and role relevance was also significant, $F(1, 175) = 3.70$, $p < .05$, reflecting the fact that the difference between the negative social identity condition ($M = 19.23$) and the positive social identity condition ($M = 17.84$) was smaller in the self-relevant role condition than in the non self-relevant role condition (The means were 17.15 and 12.78, respectively).

Perception Data

Role relevance had significant effects on rating quantity ($F(1, 176) = 5.79$, $p < .02$), performance ($F(1, 176) = 3.67$, $p < .05$), effort ($F(1, 176) = 4.02$, $p < .05$) and role value ($F(1, 176) = 4.69$,

$p < .03$). In general, the participants in the self-relevant role condition were found to have higher ratings on these perceptual measures than those in the non self-relevant role condition. The main effect of social identity on ratings of liking was significant ($F(1, 176) = 7.18$, $p < .008$) and interestingness ($F(1, 176) = 4.21$, $p < .04$), indicating that those in the negative identity condition had also higher ratings on these measures than those in the positive identity condition. The interaction effect between social identity and role relevance on ratings of effort was significant, $F(1, 176) = 4.74$, $p < .03$, reflecting the fact that the difference between negative and positive social identity conditions in ratings of effort was greater in the non self-relevant role condition than in the self-relevant role condition (see table 2).

Discussion

As expected, negative social identity led to the generation of a higher number of ideas. The participants in the self-relevant role condition also generated more ideas than those in the non self-relevant role condition. Unlike the findings of Study 1, when the number of identifications were taken into account, the findings of Study 2 showed an interaction effect between social identity and role relevance, indicating that the superiority in performance of negative over positive social identity was less in the self-relevant condition than in the non self-relevant condition. This means that the number of identifications moderated the relationship between role relevance and social identity. This finding is consistent with the prediction of SIT but inconsistent with the SL explanation. Future studies should examine the other characteristics of role models and the provision of multiple roles. In conclusion, the findings of these studies may have some valuable implications for groups or teams in organizational contexts, educational settings, or therapy groups.